

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Α΄ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΝΟΜΩΝ

ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

«Απλούστευση διαδικασιών για την ενίσχυση της τουριστικής επιχειρηματικότητας, αναδιοργάνωση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού και λοιπές διατάξεις»

I. Γενικές Παρατηρήσεις

Το υπό συζήτηση και ψήφιση Νοσχ, όπως διαμορφώθηκε από την αρμόδια Διαρκή Επιτροπή, αποτελείται από 45 άρθρα.

Με τις διατάξεις του Μέρους Α΄ του Νοσχ («Ενίσχυση τουριστικής επιχειρηματικότητας») θεσπίζονται ρυθμίσεις που στοχεύουν στη δημιουργία κατάλληλου θεσμικού πλαισίου για την άσκηση «της πολιτικής των οργανωμένων τουριστικών αναπτύξεων με σεβασμό στο τοπίο, στο περιβάλλον, στον τουρίστα και στον κάτοικο, της υψηλής ποιότητας του τουριστικού προϊόντος και της εισαγωγής νέων τουριστικών προϊόντων, που θα καλύψουν τις ανάγκες της τουριστικής αγοράς» (Αιτιολογική Έκθεση, σελ. 1). Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Α΄ «Πρόωθηση οργανωμένων και σύνθετων τουριστικών επενδύσεων» (άρθρα 1 – 8) καθορίζεται η έννοια των οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών δραστηριοτήτων και θεσπίζονται σχετικές ειδικές διατάξεις (άρθρα 1 και 5), ρυθμίζεται ο τόπος λειτουργίας των ξενοδοχείων συνιδιοκτησίας (άρθρο 3) και οι ξενώνες φιλοξενίας νέων (άρθρο 7), τροποποιούνται ρυθμίσεις που αφορούν στα σύνθετα τουριστικά καταλύματα (άρθρο 2), τις Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (άρθρο 4) και την έκδοση ειδικού σήματος λειτουργίας των τουριστικών καταλυμάτων (άρθρο 6), και θεσπίζονται ρυθμίσεις για την παροχή ηλεκτρονικών υπηρεσιών του Υπουργείου Τουρισμού και του Ε.Ο.Τ. (άρθρο 8). Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Β΄ («Ρύθμιση θεμάτων ειδικών τουριστικών υποδομών») ρυθμίζονται ειδικότερα ζητήματα τουριστικής πολιτικής (άρθρα 9 - 13), όπως η

2

λειτουργική τακτοποίηση και χωροθέτηση τουριστικών λιμένων (άρθρα 9 και 10), άλλα θέματα τουριστικών λιμένων (άρθρο 11), η λειτουργία καταστημάτων εντός ζώνης τουριστικού λιμένα (άρθρο 12), και ζητήματα λειτουργίας χιονοδρομικών κέντρων και ορειβατικών καταφυγίων (άρθρο 13).

Με τις διατάξεις του Μέρους Β΄ του Νσχ («Ρύθμιση θεμάτων υπηρεσιών Υπουργείου Τουρισμού και εποπτευόμενων φορέων») θεσπίζονται ρυθμίσεις για την αποδοτικότερη κατανομή ρόλων μεταξύ του υπουργείου και του ΕΟΤ, με γνώμονα την εξυπηρέτηση του στρατηγικού σχεδίου της Κυβέρνησης για την τουριστική πολιτική (βλ. Πρακτικό συνεδρίασης της διαρκούς επιτροπής μορφωτικών υποθέσεων της 10.7.2013) (άρθρα 14 – 20). Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Α΄ «Ρύθμιση ζητημάτων Ε.Ο.Τ.» (άρθρα 14 – 16) μεταφέρεται η Ειδική Υπηρεσία Προώθησης και Αδειοδότησης Τουριστικών Επενδύσεων του άρθρου 12 του ν. 4002/2011 από τον Ε.Ο.Τ. στο Υπουργείο Τουρισμού (άρθρο 14) και ρυθμίζονται ζητήματα λειτουργίας γραφείων εξωτερικού του Ε.Ο.Τ. (άρθρα 15 και 16). Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Β΄ «Ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Τουρισμού» (άρθρα 17 – 20) ρυθμίζονται θέματα τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (άρθρο 17), ιδρύεται Παρατηρητήριο Τουρισμού (άρθρο 18), προβλέπεται η σύσταση διατομεακών επιτροπών σε θέματα τουρισμού (άρθρο 19) και προτείνονται ρυθμίσεις σχετικώς με τον ιαματικό τουρισμό (άρθρο 20).

Με τις διατάξεις του Μέρους Γ΄ του Νσχ «Λοιπές Διατάξεις» (άρθρα 21 – 42) «ρυθμίζονται μία σειρά από χρονίζοντα ζητήματα του τουρισμού, καθώς λόγω της διάσπαρτης νομοθεσίας και των αλληλοεπικαλύψεων έχουν προκύψει κενά στη νομοθεσία, τα οποία χρήζουν αντιμετώπισης» (βλ. Αιτιολογική Έκθεση επί του Νσχ, σελ. 2), όπως οι αρμοδιότητες του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος (Ξ.Ε.Ε.) (άρθρο 21), τα διαθέσιμα κεφάλαια Ξ.Ε.Ε. (άρθρο 22), η εκμίσθωση ακινήτων για τουριστικούς σκοπούς (άρθρο 23), το ειδικό σήμα λειτουργίας σε επιχειρήσεις ενοικιαζομένων δωματίων-διαμερισμάτων (άρθρο 24), η λειτουργική ενοποίηση τουριστικών καταλυμάτων (άρθρο 25), ο καθορισμός ανταλλάγματος για τη χρήση αργαρίου (άρθρο 26), και ζητήματα σχετικώς με τα δικαιολογητικά αδειοδότησης τουριστικών καταλυμάτων (άρθρο 28), τα ειδικά τουριστικά λεωφορεία δημόσιας χρήσης (άρθρο 29), ακίνητα της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής (άρθρο 32), ειδικούς φόρους και τέλη που αφορούν καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος τα οποία λειτουργούν στα Ολυμπιακά Συγκροτήματα (ν. 3342/2005) (άρθρο 33), προσωρινές εγκαταστάσεις σε ακίνητα του ν. 3342/2005 (άρθρο 34), τη Μαρίνα Ζέας (άρθρο 35) και τις χρονομεριστικές μισθώσεις (άρθρο 36). Θεσπίζονται επίσης ειδικές διατάξεις που αφορούν τουριστικά καταλύματα (άρθρο 37), την πρώην Γενική Γραμματεία Πολιτιστικής και Τουριστικής Υ-

ποδομής (άρθρο 38), το ΤΑΙΠΕΔ (άρθρο 40), τον αλιευτικό τουρισμό (άρθρο 41) και την Επιτροπή Τουριστικών Λιμένων (άρθρο 42), και καταργείται η διάταξη του άρθρου 187 του ν. 4070/2012 περί συστάσεως του νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου υπό την επωνυμία Ανώνυμη Εταιρεία Προώθησης και Ανάπτυξης Τουρισμού (άρθρο 39).

Με τις διατάξεις του Μέρους Δ´ «Τελικές Μεταβατικές Διατάξεις» (άρθρα 43 – 44) τίθενται μεταβατικές ρυθμίσεις σχετικώς με το μισθολογικό, βαθμολογικό και ασφαλιστικό καθεστώς του προσωπικού της Ειδικής Υπηρεσίας Προώθησης και Αδειοδότησης Τουριστικών Επιχειρήσεων του Ε.Ο.Τ., η οποία μεταφέρεται στο Υπουργείο Τουρισμού (βλ. άρθρο 14) καθώς και τη δαπάνη λειτουργίας της (άρθρο 43) και αναφέρονται καταργούμενες διατάξεις (άρθρο 44). Τέλος, το άρθρο 45 ορίζει την έναρξη ισχύος του παρόντος.

II. Παρατηρήσεις επί των άρθρων

1. Επί του άρθρου 1 παρ. 1, 3 και 4

α) Με τις διατάξεις της παρ. 1 προσδιορίζεται η έννοια των οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών δραστηριοτήτων, οι οποίοι, συμφώνως προς την Αιτιολογική Έκθεση επί του Νοσχ (σελ. 3), «αποτελούν εργαλεία αυτοτελούς σχεδιασμού έργων και δραστηριοτήτων». Ως οργανωμένοι υποδοχείς τουριστικών δραστηριοτήτων νοούνται ιδίως: α) οι Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.) του άρθρου 29 του ν. 2545/1997, β) οι Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων Τουρισμού (Π.Ο.Α.Π.Δ.) του άρθρου 10 του ν. 2742/1999, με αποκλειστική ή κύρια χρήση τουρισμού – αναψυχής, γ) οι Περιοχές Ειδικά Ρυθμιζόμενης Πολυεξοδόμησης (Π.Ε.Ρ.Π.Ο.) του άρθρου 24 του ν. 2508/1997, στις οποίες επιτρέπονται χρήσεις τουρισμού – αναψυχής, δ) τα δημόσια ακίνητα, με βασικό χωρικό προορισμό, κατά τα οικεία Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Δημοσίων Ακινήτων (Ε.Σ.Χ.Α.Δ.Α.) του άρθρου 12 του ν. 3986/2011, τουρισμό – αναψυχή ή δημιουργία παραθεριστικού – τουριστικού χωριού ή συνδυασμό των ανωτέρω χρήσεων, ε) οι περιοχές, για τις οποίες εκδίδονται Ειδικά Σχέδια Χωρικής Ανάπτυξης Στρατηγικών Επενδύσεων (Ε.Σ.Χ.Α.Σ.Ε.) του άρθρου 24 του ν. 3894/2010 για επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού.

Οι υποδοχείς «μπορούν να αναπτύσσονται στις αναπτυγμένες, αναπτυσσόμενες και μητροπολιτικές περιοχές της Ελληνικής Επικράτειας, καθώς και στον παράκτιο χώρο», η δε δημιουργία τους εγκρίνεται με προεδρικά διατάγματα «που καθορίζουν και τις επιτρεπόμενες χρήσεις και τους όρους και περιορισμούς δόμησης και υπόκεινται στον προληπτικό έλεγχο συνταγματικότητας του Συμβουλίου της Επικρατείας» (Αιτιολογική Έκθεση, σελ. 3).

Συμφώνως προς πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, «... α-

πό τις διατάξεις των παρ. 1, 2 και 6 του άρθρου 24 καθώς και των άρθρων 79 παρ. 8 και 106 παρ. 1 του Συντάγματος προκύπτει ότι η πολιτεία είναι υποχρεωμένη να προβεί σε χωροταξική οργάνωση της χώρας, η οποία θα διασφαλίζει την προληπτική και κατασταλτική προστασία του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος, τους άριστους δυνατούς όρους διαβίωσης του πληθυσμού και την οικονομική ανάπτυξη στα πλαίσια της αρχής της αειφορίας (βιώσιμης ανάπτυξης). Ουσιώδη όρο για τη βιώσιμη ανάπτυξη αποτελούν τα ολοκληρωμένα χωροταξικά σχέδια (εθνικό, περιφερειακό, ειδικά, βλ. άρθρα 6, 7, 8 του ν. 2742/1999, Α' 207). Με τα σχέδια αυτά, με βάση την ανάλυση των δεδομένων και την πρόγνωση των μελλοντικών εξελίξεων, τίθενται οι μακροπρόθεσμοι στόχοι της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης εν αναφορά προς το φυσικό περιβάλλον και την διαφύλαξη των φυσικών πόρων. Με τον σχεδιασμό αυτό εναρμονίζονται όλοι οι άλλοι σχεδιασμοί. Ο χωροταξικός σχεδιασμός διέπεται από τις αρχές της ισόρροπης σχέσης μεταξύ πυκνοκατοικημένου και υπαίθριου χώρου, της διασφάλισης υγιεινών συνθηκών διαβίωσης στο σύνολο των περιοχών, της ισόρροπης ανάπτυξης σε μέσα υποδομής, της προστασίας της φύσης και του τοπίου, της πρόληψης της βλάβης του περιβάλλοντος, της διαφύλαξης των ελεύθερων χώρων ως χώρων αναψυχής καθώς και της διαφύλαξης των πρώτων υλών. Στηριζόμενα στις πιο πάνω αρχές τα χωροταξικά σχέδια αναφέρονται στην εξέλιξη του πληθυσμού και τις συνθήκες απασχόλησης, στη διάρθρωση των οικισμών και των ελεύθερων χώρων, στα δίκτυα συγκοινωνιών και λοιπών υποδομών, στην ενέργεια καθώς και στη διαχείριση των υδάτων και των στερεών και υγρών αποβλήτων ...» (ΣτΕ 3628/2009).

Σημειώνεται, κατ' αρχάς, ότι ο ν. 2742/1997 προέβλεψε ως μέσα χωροταξικού σχεδιασμού το Γενικό, τα Ειδικά και τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, ως μηχανισμούς δε εφαρμογής, ελέγχου και υποστήριξης του χωροταξικού σχεδιασμού τις Π.Ο.Α.Π.Δ., τις Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων και τα Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων, με διατήρηση, ως ειδικών μηχανισμών χωροθέτησης βιομηχανικών ή βιοτεχνικών και τουριστικών δραστηριοτήτων, των Βιομηχανικών και Επιχειρηματικών Περιοχών και των Περιοχών Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ν. 2545/1997). Μορφή χωροταξικού σχεδιασμού αποτελούν και οι Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου (άρθρο 29 ν. 1337/1983. Βλ. ΣτΕ 1169/1994).

Υπό το φως των ανωτέρω, οποιεσδήποτε χρήσεις κ.λπ. γης προβλέπονται στα ανωτέρω «εργαλεία σχεδιασμού έργων και δραστηριοτήτων», δέον να εναρμονίζονται πλήρως προς τις κατευθύνσεις των σχεδίων (βλ. ως προς την Π.Ο.Τ.Α. ΣτΕ [Ολ] 3369, 3397/2010).

Περαιτέρω, παρατηρείται ότι η έννοια του όρου «οργανωμένος υποδοχέας τουριστικών δραστηριοτήτων» έχει σημασία για την εφαρμογή ειδικών συντελεστών και όρων δόμησης, κατ' αρχάς, σε ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες τουριστικές περιοχές, μητροπολιτικές, πεδινές, ημιορεινές περιοχές και παράκτιες περιοχές και νησιά [παρ. 3 άρθρου σε συνδυασμό με το άρθρο 4 του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Σ.Μ.Π.Ε. αυτού (ΦΕΚ Β' 1138/2009)].

Σημειώνεται ότι ο όρος «οργανωμένος υποδοχέας τουριστικών δραστηριοτήτων» απαντά στο υπό διαβούλευση ανηρημένο σχέδιο νέου Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού και Αειφόρου Ανάπτυξης με το ίδιο ακριβώς περιεχόμενο, όπως στο Νοσχ.

β) Διά των προτεινόμενων διατάξεων των παρ. 3 και 4 επιτρέπεται η δημιουργία οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών δραστηριοτήτων και σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων στο σύνολο των τουριστικώς ανεπτυγμένων, αναπτυσσόμενων, μητροπολιτικών, πεδινών και ημιορεινών, και παράκτιων περιοχών και νησιών (κατηγορίες Α, Β, Δ, Ζ και Ε του άρθρου 4 του Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α.), με ανώτατο επιτρεπόμενο συντελεστή δόμησης τον προβλεπόμενο από την εκάστοτε ισχύουσα νομοθεσία για κάθε κατηγορία οργανωμένου υποδοχέα τουριστικών δραστηριοτήτων. Ειδικώς για τις ορεινές περιοχές της κατηγορίας (ΣΤ) και τα νησιά της Ομάδας ΙΙ της κατηγορίας (Ε) του άρθρου 4 του Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α. (νησιά με σημαντική τουριστική δραστηριότητα ή νησιά που αναπτύσσονται τουριστικώς), με επιφάνεια άνω των 90 τ.χλμ., καθορίζεται ανώτατος επιτρεπόμενος μεικτός συντελεστής δόμησης 0,05. Σε αυτά τα νησιά δεν εφαρμόζονται οι περιορισμοί της παραγράφου Ε' του άρθρου 9 του Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α. (ανώτατο ποσοστό επιφάνειας των νησιών που μπορεί να διατίθεται για την ανάπτυξη σύνθετων και ολοκληρωμένων τουριστικών υποδομών μεικτής χρήσης). Στα νησιά με επιφάνεια μικρότερη των 90 τ.χλμ. ορίζεται ότι θα εφαρμόζονται οι κατευθύνσεις του εκάστοτε ισχύοντος Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό.

Συμφώνως προς το ισχύον Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό, ως προς τα νησιά της Ομάδας ΙΙ της κατηγορίας (Ε), πέραν των κατευθύνσεων που δίδονται ανά κατηγορία περιοχής και για ειδικές μορφές τουρισμού, ορίζεται ότι «ο σχεδιασμός των χρήσεων γης ... πρέπει να διερευνά α) τη σκοπιμότητα καθορισμού ζωνών τουριστικής ανάπτυξης στις εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών περιοχές και να τις ορίζει κατά περίπτωση και β) τον προσδιορισμό ζωνών προστασίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, των φυσικών πόρων και του τοπίου... Σε κάθε περίπτωση, λαμβάνεται υπόψη η φέρουσα ικανότητα

των περιοχών, με την ιδιαίτερη επισήμανση ότι η ανεπάρκεια και υπέρβαση της αντοχής των πόρων θα πρέπει να αποτελεί απαγορευτικό κριτήριο για τη χωροθέτηση ζωνών ή τουριστικών μονάδων» (άρθρο 5 του Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α.). Η ανάπτυξη, τέλος, σύνθετων και ολοκληρωμένων τουριστικών υποδομών μεικτής χρήσης δεν επιτρέπεται στον ορεινό χώρο (υψόμετρο άνω των 600 μ.), στα δάση και τις δασικές εκτάσεις, και τα νησιά με επιφάνεια μικρότερη των 90 τ.χλμ., ενώ για τα λοιπά νησιά το κριτήριο διαβαθμίζεται βάσει της έκτασής τους (άρθρο 9 του Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α.. Βλ. και άρθρο 101 παρ. 4 του Συντάγματος).

Υπό το φως των ανωτέρω, προβληματισμός προκαλείται από την έλλειψη αναφοράς, της σχετικής διάταξης του Νσχ, στη φέρουσα ικανότητα των νησιών ιδίως με σημαντική τουριστική δραστηριότητα ή νησιών τα οποία αναπτύσσονται τουριστικώς, όπου θα εγκατασταθούν υποδοχείς οργανωμένων τουριστικών δραστηριοτήτων, καθώς και από τη μη εφαρμογή των περιορισμών της παραγράφου Ε΄ του άρθρου 9 του Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α..

Τέλος, επισημαίνεται ότι ενδέχεται να προβλέπονται διαφορετικές ρυθμίσεις σε π.δ. Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου που έχουν εκδοθεί, ιδίως, για νησιά. Όπως έχει κριθεί, οι Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου περιέχουν «στοιχεία χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού και αποσκοπούν στον άμεσο έλεγχο των χρήσεων γης σε περιστατικές εκτός σχεδίου περιοχές, αφ΄ ενός προς πρόληψη της περαιτέρω επιδείνωσης των προβλημάτων τους και προς προστασία του περιβάλλοντος στις περιοχές αυτές και αφ΄ ετέρου προς παρεμπόδιση της δημιουργίας δεδομένων και πραγματικών καταστάσεων που θα είχαν ως συνέπεια να δυσχεραίνεται ο μελλοντικός σχεδιασμός της περιοχής (ΣτΕ 2604/2005)» (ΣτΕ 3640/2009. Βλ. και άρθρο 21 παρ. 1 του ν. 1650/1986 ως προς την κατίσχυση ρυθμίσεων των πράξεων καθορισμού των ΖΟΕ έναντι οποιωνδήποτε κατευθύνσεων ή πλαισίων χωροταξικού σχεδιασμού σε άλλες διατάξεις, ως προς τις χρήσεις γης, τους όρους και περιορισμούς δόμησης και τα όρια κατάτμησης ή αρτιότητας των γηπέδων, διάταξη η οποία προστέθηκε με το άρθρο 16 παρ. 3 του ν. 4164/2013, καθώς και άρθρο 12 παρ. 1 του Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α., συμφώνως προς το οποίο ρυθμίσεις που έχουν εκδοθεί ή εκδίδονται κατ΄ εξουσιοδότηση του άρθρου 21 του ν. 1650/1986 κατ'ισχύουν των κατευθύνσεων του Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α. ως προς τις χρήσεις γης και τους λοιπούς περιορισμούς δόμησης).

2. Επί του άρθρου 1 παρ. 4 εδάφιο δ.

Στα γήπεδα εκμετάλλευσης των οργανωμένων υποδοχέων και των σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων ορίζεται ότι επιτρέπεται να περιλαμβάνονται και εκτάσεις που υπάγονται σε ειδικά καθεστώτα προστασίας, όπως ιδίως

χώροι αρχαιολογικού ή ιστορικού ενδιαφέροντος, δάση και δασικές εκτάσεις, καθώς και περιοχές υπαγόμενες στο εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών του ν. 3937/2011. Οι συγκεκριμένες εκτάσεις διέπονται από τα υφιστάμενα ειδικά νομικά καθεστώτα προστασίας τους. Στην οικεία πράξη έγκρισης ή καθορισμού ή οριοθέτησης και χαρακτηρισμού ή δημιουργίας εκάστου οργανωμένου υποδοχέα τουριστικών δραστηριοτήτων πρέπει να αξιολογούνται ειδικώς οι συνέπειες από τη δημιουργία και λειτουργία των οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών δραστηριοτήτων στις εν λόγω περιοχές και οι επιπτώσεις στο τοπίο από τις προτεινόμενες παρεμβάσεις, και να τεκμηριώνεται η συμβατότητα του υπό ίδρυση υποδοχέα με τα ειδικά χαρακτηριστικά και τους στόχους διατήρησης, προστασίας και ανάδειξης των εν λόγω περιοχών.

Στο άρθρο 24 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζεται, μεταξύ άλλων, ότι «η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, το οποίο οφείλει να λαμβάνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα για τη διαφύλαξη του περιβάλλοντος αυτού. Προς εφαρμογή της συνταγματικής αυτής επιταγής εκδόθηκε ο ν. 1650/1986 "για την προστασία του περιβάλλοντος" (160 Α), ο οποίος θεσπίζει κανόνες αναφερόμενους στην προστασία της φύσης και του τοπίου (άρθρα 18 έως 22)» (ΣΤΕ [ΟΛ]2304/1995). Διατάξεις του ανωτέρω νόμου καθορίζουν περιοχές προστασίας της φύσης και θεσπίζουν το σχετικό προστατευτικό καθεστώς τους.

Όπως έχει κριθεί, «προκειμένου να επιτευχθεί ο συνταγματικός στόχος της διαφύλαξης του φυσικού περιβάλλοντος, επιτρέπεται να χαρακτηρίζονται εκτάσεις ως περιοχές προστασίας της φύσεως ή ως ζώνες προστασίας αυτών... και να επιβάλλονται προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα που συνεπάγονται την απαγόρευση της αναπτύξεως ορισμένων δραστηριοτήτων σε αυτές ή τη χρήση τους για ορισμένο σκοπό, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας (...)» (ΣΤΕ 3360/2005).

Ειδικότερα, ως προς τις περιοχές απολύτου προστασίας, «Στόχος της [ειδικής] προστασίας [των εξαιρετικώς ευπαθών οικοσυστημάτων] αποτελεί η διατήρηση αναλλοίωτων στο διηνεκές των χαρακτηριστικών στοιχείων που συνθέτουν την φυσιογνωμία και την ιδιαιτερότητά των έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ποικιλομορφία του φυσικού περιβάλλοντος με την διατήρηση διαφορετικών οικοσυστημάτων, η προστασία της βιοποικιλότητας, η διαφύλαξη της χλωρίδας και της πανίδας των και η αλληλεπίδραση των οικοσυστημάτων που είναι αναγκαία για την οικολογική ισορροπία και την αναγέννηση της φύσης. Οι ως άνω σκοποί επιτυγχάνονται με την απαγόρευση κάθε παρέμβασης που μπορεί να αλλοιώσει τα χαρακτηριστικά των εν λόγω ευπαθών οικοσυστημάτων. Η προστασία αυτή πηγάζει απευθείας από το άρθρο

24 του Συντάγματος, οι σχετικές επιταγές του οποίου έχουν αυτοτέλεια και άμεση εφαρμογή. Έτσι ο χαρακτηρισμός των περιοχών απόλυτης προστασίας, η οριοθέτηση της ζώνης των που περιλαμβάνει τον πυρήνα του βιοτόπου (...) καθώς επίσης και η απαγόρευση κάθε δραστηριότητας ή παρέμβασης που μπορεί να βλάψει τις περιοχές αυτές αποτελεί υποχρέωση της Διοικήσεως που απορρέει αποκλειστικά από το Σύνταγμα. Η διοικητική παρέμβαση για την προστασία των εξαιρετικά ευπαθών οικοσυστημάτων (...) περιορίζεται σε δέσμια διαπίστωση φυσικών καταστάσεων και σε θέσπιση απαγορευτικών μέτρων που υπαγορεύονται από τα δεδομένα της κοινής και της επιστημονικής πείρας χωρίς να καταλείπεται έδαφος εκτιμήσεων και αξιολογήσεων που προϋποθέτουν κανονιστική ή διακριτική ευχέρεια και απαιτούν την προηγούμενη θέσπιση διοικητικής διαδικασίας. Η εξειδίκευση των ως άνω συνταγματικών επιταγών με τη νομοθετική παρέμβαση στο εν λόγω θέμα, που έγινε με τις διατάξεις των άρθρων 18, 19 και 21 του Ν. 1650/1986 και του άρθρου 29 παρ. 1 και 2 του Ν. 1337/1983 που τελούν σε αρμονία με το Σύνταγμα, απέβλεψε στη θέσπιση διαδικασίας για τον χαρακτηρισμό των περιοχών απόλυτης προστασίας, την οριοθέτησή των και τη θέσπιση των απαγορευτικών μέτρων που είναι αναγκαία για την προστασία των» (ΣτΕ 1184/1996. Βλ. και ΣτΕ 2929/2011). Η ανάπτυξη οργανωμένων τουριστικών δραστηριοτήτων σε εκτός σχεδίου περιοχές ευαίσθητων οικοσυστημάτων, οι οποίες έχουν προταθεί προς ένταξη στο δίκτυο Natura 2000, πάντως, «επιτρέπεται υπό τον όρο ότι η δραστηριότητα αυτή προβλέπεται από υφιστάμενο σχέδιο χωροταξικού σχεδιασμού ή άλλο σχέδιο τοπικού χαρακτήρα, όπως Ζ.Ο.Ε. κ.λπ.» (ΣτΕ 5418/2012).

Υπό το φως των ανωτέρω, η ένταξη προστατευόμενων περιοχών σε οργανωμένους τουριστικούς υποδοχείς γίνεται στο πλαίσιο προηγούμενου σχεδιασμού (όπως γίνεται με τα πλείονα εργαλεία σχεδιασμού). Το σχετικό καθεστώς προστασίας τους, πάντως, όπως διαγράφεται από τον εκτελεστικό του άρθρου 24 του Συντάγματος ν. 1650/1988 και το Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α., είτε απαγορεύει τη χωροθέτηση Π.Ο.Τ.Α. (που αποτελεί οργανωμένο τουριστικό υποδοχέα) και σύνθετων και ολοκληρωμένων τουριστικών υποδομών μεικτής χρήσης εντός περιοχών απολύτου προστασίας της φύσης, προστασίας της φύσης, εθνικών πάρκων και οικοτόπων προτεραιότητας, είτε επιτρέπει την άσκηση ήπιων μορφών τουρισμού στις λοιπές περιοχές, και, πάντως, προκρίνει ως μάλλον αρμόζουσα την προώθηση εναλλακτικών κ.λπ. μορφών τουρισμού στις ανωτέρω περιοχές (βλ. ιδίως άρθρο 19 παρ. 7 του ν. 1650/1986 και άρθρα 5 (Η), 6 στοιχ. Ζ και 9 του Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α.). Περαιτέρω, η ένταξη των ανωτέρω περιοχών σε οργανωμένους υποδοχείς ενδέχεται να δημιουργήσει ζητήματα ως προς τον καθορισμό της αρτιότητας για τη δόμη-

ση, δηλαδή ως προς το εάν στην επιφάνεια των χαρακτηριζόμενων ως οργανωμένων υποδοχέων εκτάσεων θα συνυπολογίζονται και οι προστατευόμενες περιοχές (πρβλ. και άρθρο 9 του ν. 3937/2011, όπου το ελάχιστο όριο αρτιότητας και κατάτμησης των γηπέδων εντός περιοχών Natura ορίζεται σε 10.000 τ.μ.). Θα ήταν, πάντως, χρήσιμο να διευκρινισθεί αν στην περίπτωση κατά την οποία τα γήπεδα θεωρούνται ενιαία όσον αφορά την αρτιότητα, η τοποθέτηση ορισμένης χρήσης γίνεται μόνο σε τμήμα στο οποίο επιτρέπεται η συγκεκριμένη χρήση.

Περαιτέρω, στο περιεχόμενο της πράξης καθορισμού γίνεται λόγος για «επεμβάσεις», χωρίς να προβλέπονται αποτελεσματικά μέτρα προστασίας της βιοποικιλότητας. Εφόσον τα εν λόγω σχέδια δύνανται να επηρεάζουν σημαντικώς τους φυσικούς οικοτόπους και οικοτόπους ειδών, αξιολογούνται δεόντως ως προς τις επιπτώσεις τους στους εν λόγω τόπους, λαμβανομένων υπόψη των στόχων διατήρησής τους. Οι αρμόδιες αρχές συμφωνούν ως προς το οικείο σχέδιο μόνον αφού βεβαιωθούν ότι δεν θα παραβιάσει την ακεραιότητα του τόπου για τον οποίο πρόκειται και, αφού ακουσθεί η δημόσια γνώμη, εάν αυτό απαιτείται, εκτός εάν πρέπει το σχέδιο να πραγματοποιηθεί για άλλους επιτακτικούς λόγους σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, οπότε και ενημερώνεται η Επιτροπή από τις αρμόδιες αρχές σχετικώς με τα αντισταθμιστικά μέτρα που εξασφαλίζουν την προστασία της συνολικής συνοχής του δικτύου Natura 2000 (βλ. Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21.5.1992 και υ.α. Η.Π. 37338/1807/Ε.103, ΦΕΚ Α΄ 14/13.2.2012).

3. Επί του άρθρου 2 παρ. 7

Με την προτεινόμενη διάταξη προστίθεται στο άρθρο 9 του ν. 4002/2011 παράγραφος 10 ως εξής: «10. Σύνθετα τουριστικά καταλύματα μπορούν να οικοδομούνται και σε ιδιωτικά δάση ή δασικές εκτάσεις, τα οποία αξιοποιούνται σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις των παραγράφων 3 και 4 του άρθρου 51 του ν. 998/1979 (Α΄ 289), όπως αντικαταστάθηκαν με την παράγραφο 13 του άρθρου 55 του ν. 4030/2011 (Α΄ 249), πλην της περίπτωσης γ΄ της παραγράφου 3 του άρθρου 51 του ν. 998/1979 (Α΄ 289), όπως αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 13 του άρθρου 55 του ν. 4030/2011. Στην περίπτωση αυτή επιτρέπεται, κατά παρέκκλιση του άρθρου 72 του ν. 998/1979 και του άρθρου 60 του ν.δ. 86/1969 (Α΄ 7), επί του ανώτατου επιτρεπόμενου ποσοστού των προς οικοδόμηση διατιθέμενων χώρων η σύσταση διηρημένων ιδιοκτησιών, οριζοντίων και καθέτων, κατά τις κείμενες διατάξεις και η σύσταση ή μεταβίβαση σε τρίτους ενοχικών και εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί αυτών».

Απαιτείται, επομένως, κατ' αρχάς, έκδοση απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, υπό τον όρο της διατήρησης της δασικής μορφής των σχετικών εκτάσεων, στην οποία θα καθορίζονται συγχρόνως οι υποχρεώσεις προς διαφύλαξη, προστασία και ενίσχυση της δασικής βλάστησης. Το σύνολο των προς οικοδόμηση διατιθέμενων χώρων δεν μπορεί να υπερβαίνει το 10% του δάσους ή της δασικής έκτασης, ούτε ο συντελεστής δόμησης, υπολογιζόμενος επί του οικοδομήσιμου χώρου, τη μονάδα. Εάν πρόκειται να εξυπηρετηθούν συγχρόνως και αθλητικές χρήσεις, το επιτρεπόμενο συνολικώς ποσοστό προς δημιουργία των αθλητικών και τουριστικών εγκαταστάσεων δεν μπορεί να υπερβαίνει το 20% του δάσους ή της δασικής έκτασης, τηρουμένου ότι η συνολική δόμηση δεν υπερβαίνει την προβλεπόμενη ως άνω, και υπό την προϋπόθεση ότι τα ανωτέρω δάση και δασικές εκτάσεις καλύπτονται από βλάστηση αειφύλλων ή φυλλοβόλων (άρθρα 3 και 4 του άρθρου 51 του ν. 998/1979).

Σχετικώς σημειώνεται ότι τα δάση και οι δασικές εκτάσεις, υπάγονται, ως φυσικά αγαθά, και ανεξαρτήτως της ειδικότερης ονομασίας τους ή της θέσης τους σε σχέση προς οικιστικές περιοχές, σε ιδιαίτερο προστατευτικό καθεστώς, ώστε να διατηρείται η χρήση κατά τον προορισμό τους και να διαφυλαχθεί η οικολογική ισορροπία (ΣτΕ 89/1981, [Ολ] 2224/1993). Για τα ανωτέρω ευπαθή οικοσυστήματα, ο συντακτικός νομοθέτης, εμφορούμενος από τις νεότερες αντιλήψεις ως προς την ανάγκη διαφύλαξης του δασικού πλούτου, έλαβε ιδιαίτερη μέριμνα, εισάγοντας στο κείμενο του Συντάγματος ειδικές διατάξεις. Έτσι, η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, δημόσιων και ιδιωτικών, καταρχήν απαγορεύεται, εκτός εάν προέχει για την εθνική οικονομία η αγροτική εκμετάλλευσή τους ή άλλη χρήση, επιβαλλόμενη από το δημόσιο συμφέρον (βλ. άρθρο 24 παρ. 1 εδ. ε' του Συντάγματος).

Όπως έχει νομολογηθεί, μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, «... επιτρέπονται, από συνταγματική άποψη, και στα ιδιωτικά δάση και δασικές εκτάσεις επεμβάσεις, συνεπαγόμενες τη μεταβολή της δασικής τους μορφής, υπό τις αυτές προϋποθέσεις, εξαιρουμένης της περιπτώσεως επεμβάσεων σε ιδιωτικά δάση και δασικές εκτάσεις, οι οποίες έλαβαν χώρα με αποφάσεις που εκδόθηκαν κατά παράβαση του συνταγματικού καθεστώτος που ίσχυε κατά το χρόνο έκδοσής τους (πρβλ. ΣτΕ 1062/2003)...» (ΣτΕ 4607/2011. Βλ. και γνμ ΝΣΚ 5/2011 σχετικώς με την πραγματοποίηση εγκαταστάσεων τουριστικής υποδομής σε ιδιωτικά δάση και δασικές εκτάσεις).

Οι επεμβάσεις σε δάση και δασικές εκτάσεις που συνεπάγονται αλλοίωση ή μεταβολή του προορισμού τους, συμφώνως προς τη σχετική νομολογία του ΣτΕ (βλ. ενδεικτικώς 1508/2008, 951/1996), πρέπει να προβλέπονται α-

πό ειδικές διατάξεις που ορίζουν τη διαδικασία και τις προϋποθέσεις για την πραγματοποίησή τους. Ο λόγος δημοσίου συμφέροντος που καθιστά θεμιτή κατά το Σύνταγμα τη μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων απαιτείται να τεκμηριώνεται σε κάθε περίπτωση. Το δημόσιο αυτό συμφέρον πρέπει να είναι σοβαρό, υπέρτερο ή σπουδαίο ή εξαιρετικό και, εν πάση περιπτώσει, να εξυπηρετεί ζωτική ανάγκη της εθνικής οικονομίας. Τέλος, η θυσία της δασικής βλάστησης πρέπει να αποτελεί το μόνο πρόσφορο μέσο για την ικανοποίηση του σχετικού λόγου δημοσίου συμφέροντος και, μάλιστα, με τη μικρότερη δυνατή απώλεια δασικού πλούτου (βλ. Γλ. Σιούτη, Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος, 2003, σελ. 59-63 και Γ. Γιαννακούρου, Η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων και η αναθεώρηση του Συντάγματος, σε «Το δέντρο και το δάσος», Νόμος + Φύση 2008, σελ. 75 επ.).

4. Επί του άρθρου 4 παρ. 1

Στην παρ. 1 του άρθρου 29 του ν. 2545/1997 προστίθεται περίπτωση γ', η οποία εξασφαλίζει τη δυνατότητα λειτουργικής ενοποίησης γηπέδων μέσω γεφύρωσης ρεμάτων κ.λπ..

Όπως γίνεται παγίως δεκτό, «ουσιώδες στοιχείο του υπό του άρθρου 24 του Συντάγματος προστατευόμενου φυσικού περιβάλλοντος, και μάλιστα της γεωμορφολογίας του, αποτελούν τα υπό διάφορες ονομασίες «ρεύματα»... Κατ' ακολουθίαν, το κράτος υποχρεούται να διατηρεί τα πάσης φύσεως υδρορεύματα στην φυσική τους κατάσταση προς διασφάλιση της λειτουργίας τους ως οικοσυστημάτων, επιτρέπεται δε μόνον η εκτέλεση των απολύτως αναγκαίων τεχνικών έργων διευθέτησης της κοίτης και των πρανών τους προς διασφάλιση της ελεύθερης ροής των υδάτων, αποκλεισμένης κάθε αλλοίωσης της φυσικής τους κατάστασης με επίχωση ή κάλυψη της κοίτης τους ή τεχνική επέμβαση στα σημεία διακλάδωσής τους... Η ένταξή τους σε πολεοδομική ρύθμιση είναι επιτρεπτή μόνο όταν τούτο επιβάλλουν οι ανάγκες ενός ευρύτερου πολεοδομικού σχεδιασμού και μόνο εφόσον διασφαλίζεται η επιτέλεση της φυσικής τους λειτουργίας... » (ΣΤΕ 572/2012).

Υπό το φως των ανωτέρω, για λόγους πληρότητας, θα ήταν χρήσιμο να προστεθεί ότι απαγορεύεται η καθ' οιονδήποτε τρόπο καταστροφή ή αλλοίωση της φυσικής μορφής των ρεμάτων, ανεξαρτήτως των διαστάσεών τους.

5. Επί του άρθρου 5 παρ. 3 και 4

Οι προτεινόμενες διατάξεις παρέχουν δυνατότητα τοποθέτησης κτηρίων των τουριστικών εγκαταστάσεων σε «απόσταση πενήντα (50) μέτρων του-

λάχιστον από τη γραμμή παραλίας, όπως αυτή ορίζεται σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, εφόσον έχει καθορισθεί παραλία, ή πενήντα (50) μέτρων τουλάχιστον από τη γραμμή αιγιαλού, όπως αυτή ορίζεται σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, εφόσον δεν έχει καθορισθεί παραλία. Ειδικά οι τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες εντός σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων, οι μη αμιγώς τουριστικές εγκαταστάσεις εντός Π.Ο.Τ.Α. και οι κατοικίες εντός οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών δραστηριοτήτων τοποθετούνται σε απόσταση τριάντα (30) μέτρων τουλάχιστον από τη γραμμή παραλίας, όπως αυτή ορίζεται σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, εφόσον έχει καθορισθεί παραλία, ή τριάντα (30) μέτρων τουλάχιστον από τη γραμμή αιγιαλού, εφόσον δεν έχει καθορισθεί παραλία. Σε οργανωμένους υποδοχείς τουριστικών δραστηριοτήτων, σε σύνθετα τουριστικά καταλύματα, καθώς και σε τουριστικά καταλύματα πέντε (5) ή τεσσάρων (4) αστέρων επιτρέπεται η εγκατάσταση χώρων εστίασης και αναψυχής, αποδυτηρίων, συγκροτημάτων υγιεινής, εγκαταστάσεων αθλοπαιδιών και παιδικών χαρών, μέγιστου ύψους 3,5 μέτρων μέχρι τη γραμμή παραλίας ή σε απόσταση δέκα (10) μέτρων τουλάχιστον από τη γραμμή αιγιαλού, εφόσον δεν έχει καθορισθεί παραλία».

Σημειώνεται ότι, κατά τον καθορισμό με π.δ. ΖΟΕ στην εκτός ρυμοτομικού σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών προϋφιστάμενων του 1923 περιοχή σε νησιά, λόγω της ανάγκης προστασίας του ευαίσθητου οικοσυστήματος των ακτών, που, κατά κοινή πείρα, απειλείται λόγω των ισχυρών πιέσεων προς τουριστική και οικιστική αξιοποίηση, έχει κριθεί κατά το παρελθόν ότι η ελάχιστη απόσταση κτισμάτων από τον αιγιαλό δέον να ορίζεται στα 100 μέτρα (βλ. ΣτΕ ΠΕ 210/2002 για τον καθορισμό ΖΟΕ στη νήσο Σίφνο, ΠΕ 636/2002 για τον καθορισμό ΖΟΕ στη νήσο Μύκονο, ΠΕ 247/2003 για τον καθορισμό ΖΟΕ στη νήσο Άνδρο, ΠΕ 633/2002 για τον καθορισμό ΖΟΕ στη νήσο Ρόδο, ΠΕ 536/2002 για τον καθορισμό ΖΟΕ στη νήσο Τήνο και ΠΕ 99/2004 για τον καθορισμό ΖΟΕ στη νήσο Σίφνο. Αντιπρβλ. ΠΕ 152/2011 για τον καθορισμό ΖΟΕ στη νήσο Άνδρο, προκειμένου περί ελαφρών μη μόνιμων κατασκευών). Η αρχή αυτή δεν φαίνεται να ανετράπη στην περίπτωση προεδρικού διατάγματος (ΦΕΚ 243 Δ/8.3.2005) για τον καθορισμό Ζ.Ο.Ε., του οποίου διάταξη (άρθρο 4 παρ. 4) ορίζει ότι «η ελάχιστη απόσταση κτισμάτων από την γραμμή του αιγιαλού δεν μπορεί να είναι μικρότερη από τα 50 μέτρα, σε περίπτωση γηπέδων με υψομετρική στάθμη του φυσικού εδάφους, στην θέση του γηπέδου στην οποία θα τοποθετηθεί το κτίριο, μεγαλύτερη των δέκα (10,00) μέτρων από την στάθμη της θάλασσας», εφόσον «ο κανόνας ο οποίος τίθεται και με [τη διάταξη αυτή] είναι ότι, αν δεν υπάρχει υψομετρική διαφορά μεταξύ του φυσικού εδάφους του γηπέδου, στη θέση που θα τοποθε-

τηθεί το κτίριο, και της στάθμης της θάλασσας, η απόσταση του κτιρίου από τη γραμμή του αιγιαλού πρέπει να είναι 100 μέτρα και η απόσταση αυτή αρχίζει να μικραίνει, όσο αυξάνεται η υψομετρική διαφορά, και φθάνει τα 50 μέτρα, όταν η υψομετρική διαφορά φθάσει τα 10 μέτρα. Η ρύθμιση αυτή δικαιολογείται από τη διαφορετική μορφολογία της ακτής στις περιπτώσεις αυτές... » (ΣΤΕ 3628/2009).

Επίσης το Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α. ορίζει για το σύνολο του παράκτιου χώρου και τα νησιά ως ελάχιστη απόσταση τοποθέτησης κτισμάτων που εξυπηρετούν υποδομές φιλοξενίας, εστίασης και αναψυχής στις εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών περιοχές, τα 50 μέτρα (άρθρο 5 παρ. 3), και αναγνωρίζει κατ'ίσχυση τυχόν ρυθμίσεων σχεδιασμού του χώρου που προέβλεπαν μεγαλύτερες αποστάσεις στην τοποθέτηση κτισμάτων από την ακτογραμμή σε σχέση προς την ανωτέρω ελάχιστη απόσταση (άρθρο 5 τελευταίο εδάφιο του Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α.).

Υπό το φως των ανωτέρω, προκαλεί προβληματισμό η δυνατότητα ανέγερσης κτηρίων ή εγκατάστασης μη ελαφρών μόνιμων κατασκευών ειδικώς για οργανωμένους υποδοχείς, σύνθετα τουριστικά καταλύματα και καταλύματα 5 και 4 αστέρων, σε απόσταση μικρότερη των 100 ή 50 μέτρων, κατά περίπτωση, από τη γραμμή του αιγιαλού. Και, πάντως, ως προς το σύνολο τυχόν εγκαταστάσεων, ισχύει ο κανόνας της απαγόρευσης παρακώλυσης ελεύθερης πρόσβασης στην παραλία και τον αιγιαλό, που συνιστούν κοινόχρηστα πράγματα.

Εξ άλλου, ζήτημα θα μπορούσε πιθανόν να δημιουργηθεί ως προς την τύχη τέτοιων κτισμάτων ήδη ανεγερθέντων σε περιοχές όπου θα ιδρυθούν οργανωμένοι υποδοχείς τουριστικών δραστηριοτήτων, χωρίς την απαιτούμενη άδεια.

Τέλος, μία άλλη προβληματική που αναπτύσσεται αφορά στη δυνατότητα μόνο συγκεκριμένης κατηγορίας ξενοδοχειακών καταλυμάτων να εγκαθίστούν κατασκευές ή να ανεγείρουν κτίσματα στην οριζόμενη ως άνω ελάχιστη απόσταση από την γραμμή παραλίας ή αιγιαλού, και στον αποκλεισμό άλλων ξενοδοχειακών καταλυμάτων κατώτερης κατηγορίας χωρίς ειδικότερη αιτιολογία στο σχετικό σημείο.

6. Επί του άρθρου 5 παρ. 5 και 6

Με τις προτεινόμενες διατάξεις επιτρέπεται η παραχώρηση του δικαιώματος χρήσης αιγιαλού, παραλίας, συνεχόμενου ή παρακείμενου θαλάσσιου χώρου για την κατασκευή εξεδρών επί πασάλων ή πλωτών προβλητών ή μόλων και η κατασκευή (ξύλινων) διαδρόμων επί πασάλων, που καταλήγουν σε

εξέδρα, φέρουσα κινητά ή μόνιμα στέγαστρα, πέργκολες, στοιχεία ανάπαυσης και εξυπηρέτησης λουομένων, υπό προϋποθέσεις.

Όπως έχει στο παρελθόν κριθεί, ο προγραμματισμός τεχνικών επεμβάσεων οι οποίες επηρεάζουν το φυσικό περιβάλλον δέον να στηρίζεται σε πλήρως τεκμηριωμένη μελέτη λαμβάνουσα υπ' όψη αφ' ενός μεν το δημόσιο συμφέρον το οποίο τις επιβάλλει, αφ' ετέρου δε τις αρχές προστασίας των παράκτιων και θαλάσσιων οικοσυστημάτων τα οποία επηρεάζονται από αυτές, «ήτοι, τας αρχάς της διαφυλάξεως του αναγκαίου φυσικού κεφαλαίου, της αποφυγής βλάβης του τυχόν υπάρχοντος πολιτιστικού κεφαλαίου ... του σεβασμού της γεωμορφολογίας και του φυσικού αναγλύφου των ακτών και της μικροτέρας δυνατής διαταρράξεως των οικείων οικοσυστημάτων και της υδροδυναμικής των ακτών, συμπεριλαμβανομένου και του σεβασμού του αισθητικού κάλλους αυτών, το οποίον αποτελεί πολύτιμον οπτικόν πόρον. Κατά ταύτα, πάσα κατασκευή ή εγκατάστασις εις τας ακτάς, γενομένη υπό τας ανωτέρω προϋποθέσεις, συγχωρείται μόνον διά λόγους δημοσίου συμφέροντος, δεόντως τεκμηριωμένου, και ουδέποτε χάριν ιδιωτικών συμφερόντων» (ΣτΕ 3146/1998).

Υπό το φως των ανωτέρω, κάθε επέμβαση στην ακτή είναι ειδικό μέτρο επιβαλλόμενο κατόπιν πλήρως τεκμηριωμένης μελέτης στο πλαίσιο ορθολογικού σχεδιασμού υπαγορευόμενου από χωροταξικά κριτήρια, συμφώνως προς την ιδιομορφία, τη φυσιογνωμία και τις ανάγκες κάθε περιοχής. Η «ένταξη», επομένως, των ανωτέρω εγκαταστάσεων σε οργανωμένους υποδοχείς έχει αυτή την έννοια.

7. Επί του άρθρου 10

Με τις προτεινόμενες διατάξεις θεσπίζεται το πλαίσιο χωροθέτησης τουριστικών λιμένων, διά της έκδοσης, κατ' αρχάς, προεδρικού διατάγματος για τον γενικό σχεδιασμό της μαρίνας, κατόπιν υποβολής και Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, στην οποία περιλαμβάνεται, ως αυτοτελές παράρτημα, έκθεση χωροθέτησης. Στην ανωτέρω έκθεση «περιγράφονται και τεκμηριώνονται οι βασικές χωροθετικές επιλογές του σχεδιαζόμενου έργου, ιδίως όσον αφορά τις προτεινόμενες χρήσεις γης και όρους και περιορισμούς δόμησης, σε συνάρτηση και με τον χαρακτήρα των ομώνων και γειτνιαζουσών περιοχών, την υπάρχουσα συγκοινωνιακή υποδομή και τις λοιπές εξυπηρετήσεις, καθώς και τα βασικά χωρικά χαρακτηριστικά της ευρύτερης περιοχής, τουλάχιστον στο επίπεδο της οικείας δημοτικής ενότητας. Στην ίδια έκθεση τεκμηριώνεται επίσης η συμβατότητα του προτεινόμενου έργου προς τα δεδομένα του ειδικού χωροταξικού πλαισίου για τον

τουρισμό και προς τους ευρύτερους αναπτυξιακούς στόχους εθνικής, περιφερειακής ή τοπικής κλίμακας». Τυχόν δε τροποποιήσεις ρυθμίσεων στην οικεία περιοχή γίνονται χωρίς να «ανατρέπεται (...) η γενική χωροταξική λειτουργία της ευρύτερης περιοχής».

Λόγω της συνταγματικής προστασίας των ακτών, έχει νομολογηθεί ότι «η κατασκευή λιμένων οποιασδήποτε κατηγορίας σε οποιαδήποτε ακτή της Χώρας δεν δύναται να αποφασίζεται επ' ευκαιρία και αποσπασματικά, αλλά πρέπει να αποτελεί αντικείμενο ευρύτερου χωροταξικού σχεδιασμού εντός του εθνικού ή του μείζονος περιφερειακού δικτύου λιμένων της Χώρας. Δεδομένου δε ότι ο σχεδιασμός του εθνικού ή περιφερειακού δικτύου λιμένων εκφράζει κατ' ουσίαν την στρατηγική της βιώσιμης ανάπτυξης αυτών, ο προγραμματισμός κάθε λιμένα, οποιασδήποτε κλίμακας, πρέπει, περαιτέρω, να στηρίζεται σε πλήρως τεκμηριωμένη μελέτη, η οποία πρέπει να λαμβάνει υπόψη αφ' ενός μεν το δημόσιο συμφέρον, το οποίο επιβάλλει την κατασκευή του λιμένα, αφ' ετέρου, όμως, και τις αρχές προστασίας του παράκτιου και θαλάσσιου οικοσυστήματος που επηρεάζεται από αυτόν, δηλαδή την αρχή της διαφυλάξεως του αναγκαίου φυσικού κεφαλαίου, της αποφυγής βλάβης του τυχόν εκεί υπάρχοντος πολιτιστικού κεφαλαίου δηλ. εναλίων αρχαιοτήτων, του σεβασμού της γεωμορφολογίας και του φυσικού αναγλύφου των ακτών και της μικρότερης δυνατής διαταράξεως των οικείων οικοσυστημάτων και της υδροδυναμικής των ακτών, συμπεριλαμβανομένου και του σεβασμού του αισθητικού κάλλους της ακτής, που αποτελεί πολύτιμο οπτικό πόρο. Μόνο δε όταν από την οικεία τεχνική μελέτη προκύπτει ότι οι αρχές αυτές έχουν ενσωματωθεί στον προγραμματισμό του λιμένα, η κατασκευή του δύναται να θεωρηθεί ως βιώσιμη και άρα νόμω επιτρεπτή, άλλως είναι μη νόμιμη και ακυρωτέα» (ΣτΕ 2506/2002). Υπό το φως των ανωτέρω, οι οικείες μελέτες περιλαμβάνουν τα ανωτέρω.

8. Επί του άρθρου 23

Για λόγους νομοτεχνικής αρτιότητας, στο κείμενο της διάταξης πρέπει να προστεθεί η φράση «του άρθρου 39» μετά την φράση «με την παράγραφο 3».

9. Επί του άρθρου 26

Συμφώνως προς το προτεινόμενη διάταξη, «Το αντάλλαγμα του εδαφίου γ' της παραγράφου 4 του άρθρου 13 του ν. 2971/2001 (Α' 285) για την παραχώρηση απλής χρήσης αιγιαλού και παραλίας πλην τουριστικών δημοσίων κτημάτων (Τ.Δ.Κ.) σε όμορα κύρια τουριστικά καταλύματα και καταβάλλεται στο Δημόσιο, υπολογίζεται για το έτος 2013 από τον πολλαπλασιασμό του

ενός πέμπτου (1/5) της τιμής απλού δίκλινου δωματίου μετά λουτρού, χωρίς λοιπές επιβαρύνσεις, όπως η τιμή αυτή δηλώνεται στο Ξ.Ε.Ε. για κάθε ξενοδοχειακή επιχείρηση επί τον αριθμό των κλινών».

Κατ' αρχάς, η φράση «και καταβάλλεται στο Δημόσιο» πρέπει να αντικατασταθεί από τη φράση «το οποίο καταβάλλεται στο Δημόσιο».

Περαιτέρω, παρά το ότι η παραπεμπόμενη διάταξη του εδαφίου γ' της παραγράφου 4 του άρθρου 13 του ν. 2971/2001 κάνει λόγο για αντάλλαγμα χρήσης σε όμορες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, η τιμή που ορίζεται με το παρόν αφορά μόνο τα κύρια τουριστικά καταλύματα της παρ. 1.Α. του άρθρου 2 του ν. 2160/1993 και τα σύνθετα, προφανώς, τουριστικά καταλύματα της παρ. 1.Γ. του άρθρου 2 αυτού του νόμου.

Υπό το φως των ανωτέρω, ερωτάται αν για τα μη κύρια τουριστικά καταλύματα, όπως, επί παραδείγματι, ενοικιαζόμενα δωμάτια σε συγκρότημα μέχρι δέκα (10) δωματίων (βλ. άρθρο 2 παρ. 1.Β. του ν. 2160/1993) σε περίπτωση τυχόν παραχώρησης χρήσης αιγιαλού σε αυτά για την εκμίσθωση ομπρελών, καθισμάτων κ.λπ., η τιμή εξακολουθεί να υπολογίζεται από τον πολλαπλασιασμό του ενός δευτέρου (1/2) της τιμής δίκλινου δωματίου μετά λουτρού, χωρίς λοιπές επιβαρύνσεις, όπως η τιμή αυτή δηλώνεται στο Ξ.Ε.Ε..

10. Επί του άρθρου 28 παρ. 1.6 και 44 παρ. 4.γ

Με τις προτεινόμενες διατάξεις τροποποιείται η παρ. 1 του άρθρου 150 του ν. 4070/2012, σχετικώς με τη χορήγηση της προέγκρισης του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας τουριστικού καταλύματος κατά την έννοια της παραγράφου 1 του άρθρου 2 του ν. 2160/1993, με την προσθήκη των περιπτώσεων η' και θ'.

Συγκεκριμένως, προβλέπεται ότι ο αιτών πρέπει να υποβάλει στην αρμόδια Υπηρεσία του Ε.Ο.Τ. και τα ακόλουθα δικαιολογητικά: «η. Απόδειξη κατάθεσης παραβόλων (...)» και «θ. Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (Α.Ε.Π.Ο.) για έργα κατηγορίας Α ή Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις (Π.Π.Δ.) όπου απαιτείται, για νέα έργα κατηγορίας Β σύμφωνα με το Παράρτημα VI της υπ' αριθ. 1958/2012 (Β' 21) απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής όπως ισχύει. Σε περίπτωση υφισταμένων έργων κατηγορίας Β δεν απαιτούνται Π.Π.Δ.».

Επίσης, δια της παρ. 4.γ του άρθρου 44 καταργείται, από της δημοσίευσης του παρόντος, η περίπτωση α' της παρ. 2 του άρθρου 150 του ν. 4070/2012, συμφώνως προς την οποία, για τη χορήγηση της προέγκρισης του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας στα κύρια τουριστικά καταλύματα υποβάλλεται, επι-

πλέον, Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (Α.Ε.Π.Ο.) ή Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις (Π.Π.Δ.) από την αρμόδια υπηρεσία, όπου απαιτείται.

Υπό το φως των ανωτέρω παρατηρείται ότι, όσον αφορά την προτεινόμενη περ. θ', δεν προκύπτει από την Αιτιολογική Έκθεση ο λόγος εξαίρεσης των υφιστάμενων έργων κατηγορίας Β' από την υποχρέωση υποβολής Πρότυπων Περιβαλλοντικών Δεσμεύσεων (Π.Π.Δ.).

11. Επί των άρθρων 32 και 35

Συμφώνως προς την προτεινόμενη διάταξη του άρθρου 32, «Οι κτιριακές εγκαταστάσεις της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής στην Αρχαία Ολυμπία, οι οποίες είχαν ανεγερθεί χωρίς οικοδομική άδεια, θεωρούνται, κατά τη δημοσίευση του παρόντος νόμου, ως νομίμως υφιστάμενες (...)».

Εξ άλλου, στην παρ. 2 του άρθρου 35 ορίζεται ότι «Οι χερσαίες, θαλάσσιες και εν γένει λιμενικές, κτηριακές ή άλλες εγκαταστάσεις και τα έργα εντός των χώρων του Τουριστικού Λιμένα Ζέας, όπως απεικονίζονται κατά θέση και διάταξη στο τοπογραφικό διάγραμμα (αρ. σχεδίου: 744, κλίμακα 1:1000) που θεωρήθηκε από τη Διεύθυνση Περιουσίας της Εταιρείας Ακινήτων Δημοσίου Α.Ε. και την Τεχνική Υπηρεσία του Υπουργείου Οικονομικών χαρακτηρίζονται ως νομίμως υφιστάμενες».

Σχετικώς σημειώνεται ότι εξαίρεση από τον κανόνα της κατεδάφισης των οικοδομούμενων κτισμάτων, κατά παράβαση των καθορισθέντων για ορισμένη περιοχή όρων και περιορισμών δόμησης, έχει κριθεί ανεκτή από το Συμβούλιο της Επικρατείας «οσάκις αι αυθαίρετοι κατασκευαί οφείλονται εις ασημάντους από πολεοδομικής απόψεως παραβάσεις, αίτινες, ως εκ του μεγέθους, της μορφής και των επιπτώσεών των, δεν ασκούν σοβαράν επιρροήν επί της λειτουργικότητος των οικισμών, μη παρεμποδίζουσαι την ομαλήν ανάπτυξιν αυτών, ουδ' επιδρώσαι δυσμενώς επί των όρων διαβιώσεως, ώστε να καταστούν συνταγματικώς ανεπίτρεπτοι», αποκλειομένης έτσι της εξαίρεσης από τον γενικώς ισχύοντα κανόνα της κατεδάφισης αυθαίρετων κατασκευών «οσάκις αύται είναι αποτέλεσμα σοβαρών παραβάσεων των ισχύοντων όρων και περιορισμών δομήσεως» (ΣτΕ [Ολ] 1876/1980).

Ως προς την εν γένει εξαίρεση από την κατεδάφιση αυθαίρετων κατασκευών που ανεγείρονται μετά τη θέσπιση των βασικών πολεοδομικών κανόνων, και κατά παράβαση των διατάξεων που αφορούν τους όρους και περιορισμούς δομήσεως ή τις χρήσεις γης, σημειώνεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, αυτή προσκρούει στο άρθρο 24 του Συντάγματος, στις συνταγματικές αρχές του κράτους δικαίου και του σεβα-

σμού και προστασίας της αξίας του ανθρώπου (άρθρο 2 παρ. 1 Συντάγματος), και τη συνταγματική αρχή της ισότητας (άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος) (ΣτΕ [ΟΛ] 3500/2009, ΣτΕ [ΟΛ] 3921/2010).

Υπό το φως των ανωτέρω, η υπαγωγή των υπό το άρθρο 32 ανωτέρω ακινήτων στον ν. 2730/1999 όπως και η «νομιμοποίηση» του συνόλου των εγκαταστάσεων και έργων εντός των χώρων του τουριστικού λιμένα Ζέας γίνεται αναλόγως προς τον χρόνο ανέγερσης των κτηρίων και βάσει πολεοδομικών κριτηρίων, λαμβανομένων υπόψη του μεγέθους, του είδους, της σημασίας των εν λόγω κατασκευών, όπως και των επιπτώσεών τους επί του περιβάλλοντος χώρου, προς ικανοποίηση πολεοδομικών αναγκών, και όχι αποκλειστικώς προς ικανοποίηση παραγόντων αναγομένων απλώς στην υφιστάμενη πραγματική κατάσταση, ιδίως δε εάν πρόκειται περί χώρων, πιθανώς, υπαγόμενων στο νομοθετικό πλαίσιο προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος (βλ. και Έκθεση Επιστημονικής Υπηρεσίας επί του ν. 4070/2012, παρατήρηση υπ' αριθμ. 22).

12. Επί του άρθρου 40

Στην προτεινόμενη διάταξη ορίζεται ότι «Ειδικά στην περίπτωση λιμένων ή τουριστικών λιμένων ο παραχωρησιούχος υπεισέρχεται αυτοδικαίως, χωρίς να απαιτείται η συναίνεση των αντισυμβαλλομένων και ανεξάρτητα από την ύπαρξη συμβατικών όρων που αποκλείουν ή περιορίζουν την υπεισέλευση αυτή, στα συμβατικά δικαιώματα και υποχρεώσεις που απορρέουν από τις ισχύουσες συμβάσεις που αφορούν στη λειτουργία των λιμένων ή τουριστικών λιμένων, καθώς και στα κινητά και ακίνητα εντός της χερσαίας ή θαλάσσιας ζώνης αυτών που σχετίζονται με τη λειτουργία τους. Για το αντιτάξιμο της υπεισέλευσης αυτής έναντι τρίτων, δεν απαιτείται αναγγελία προς αυτούς ή συναίνεσή τους. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του π.δ. 86/1979 οι ανωτέρω συμβάσεις δύνανται να καταγγέλλονται από τον παραχωρησιούχο με επίδοση από δικαστικό επιμελητή προειδοποίησης δύο μηνών ή συντομότερης, όταν προβλέπεται τέτοια από τον νόμο ή έχει συμβατικά μεταξύ των εν λόγω μερών συμφωνηθεί. Ο αντισυμβαλλόμενος για την πρόωγη καταγγελία της σύμβασης έχει αποκλειστικά δικαίωμα αποζημιώσεως έναντι μόνον του Δημοσίου, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει τα τρία (3) μηνιαία μισθώματα ή το 1/4 του ετήσιου συμβατικού ανταλλάγματος».

Σχετικώς σημειώνεται ότι νομοθετική επέμβαση στην εξέλιξη ήδη συνεστημένων συμβατικών σχέσεων, η οποία περιλαμβάνει και την πρόωγη λύση τους, συνιστά εξαιρετικό μέτρο και δικαιολογείται μόνο «για σοβαρούς λόγους δημοσίου συμφέροντος όπως είναι η βλάβη της εθνικής οικονομίας

(...) Το εξαιρετικό όμως αυτό νομοθετικό μέτρο, ως εκ της φύσεως του δικαιολογητικού λόγου της επιβολής του (...) πρέπει να προβλέπεται με βάση γενικά, αντικειμενικά και πρόσφορα κριτήρια και να λαμβάνεται στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας σε εύλογο από την κατάρτιση της συμβάσεως χρόνο. Έτσι, καθίσταται εφικτός ο αποτελεσματικός δικαστικός έλεγχος της συνδρομής του δικαιολογητικού λόγου της επιβολής του μέτρου σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση και παραλλήλως επιτρεπτή η διάγνωση του ζητήματος αν οφείλεται και σε ποια έκταση αποζημίωση στον αντισυμβαλλόμενο ιδιώτη» (ΣτΕ 1910/2001. Βλ. και ΟΛΑΠ 40/1998).

Εξ άλλου, στην έννοια της περιουσίας, κατά το άρθρο 17 Συντάγματος και το άρθρο 1 του πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α., «περιλαμβάνονται όχι μόνο τα εμπράγματα δικαιώματα, αλλά και όλα τα δικαιώματα "περιουσιακής φύσεως" και τα κεκτημένα "οικονομικά συμφέροντα". Καλύπτονται έτσι τα ενοχικά περιουσιακά δικαιώματα και ειδικότερα απαιτήσεις, είτε αναγνωρισμένες με δικαστική ή διαιτητική απόφαση, είτε απλώς γεννημένες κατά το εθνικό δίκαιο, εφόσον υπάρχει νόμιμη προσδοκία, με βάση το ισχύον, έως την προσφυγή στο δικαστήριο, δίκαιο, ότι μπορούν να ικανοποιηθούν δικαστικά» (Βλ. ΑΠ 31/2007 και ΑΠ [ΟΛ] 40/1998) (βλ. και Έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας επί του ν. 4062/2012, παρατήρηση υπ' αριθμ. 5).

13. Επί του άρθρου 40 παρ. 4

Με την προτεινόμενη ρύθμιση εισάγεται η έννοια των «Πρότυπων Λειτουργικών Δεσμεύσεων» για «τη λειτουργική αδειοδότηση εγκαταστάσεων και δραστηριοτήτων εντός περιουσιακών στοιχείων που έχουν αξιοποιηθεί [ή αξιοποιούνται:] από το ΤΑΙΠΕΔ» κατά τις διατάξεις του ν. 3986/2011.

Δεδομένου ότι η έννοια των Πρότυπων Λειτουργικών Δεσμεύσεων θεσπίζεται για πρώτη φορά, σκόπιμο είναι να περιγραφεί εν γένει το περιεχόμενό της, όπως επίσης να διευκρινισθεί το αν θεσπίζεται ιδιαίτερο καθεστώς σε σχέση με τουριστικές εγκαταστάσεις και υποδομές μη αξιοποιούμενες από το ΤΑΙΠΕΔ.

14. Επί του άρθρου 41 παρ. 6 και 44 παρ. 4 στ

Με την προτεινόμενη διάταξη του άρθρου 41 παρ. 6 ορίζονται οι καταργούμενες διά του παρόντος διατάξεις των άρθρων 174, 175, 176, 178, 179, 180, 181 και 184 του ν. 4070/2012. Επίσης, η προτεινόμενη διάταξη του άρθρου 44 παρ. στ, υπό τον τίτλο «Καταργούμενες Διατάξεις», επαναλαμβάνει τις καταργούμενες διά του άρθρου 41 παρ. 6 διατάξεις με ελάχιστες διαφορές.

20

Εν προκειμένω, για λόγους νομοτεχνικής αρτιότητας και πληρότητας, θα ήταν σκόπιμο να απαλειφθεί η διάταξη του 41 παρ. 6 του Νσχ και να συμπληρωθεί αντιστοίχως η διάταξη του άρθρου 44 παρ. στ.

Αθήνα, 29.7.2013

Οι εισηγητές
Δημήτρης Βασιλείου
Γεωργία Μακροπούλου
Ειδικοί Επιστημονικοί Συνεργάτες

Ο Προϊστάμενος του Β΄ Τμήματος
Νομοτεχνικής Επεξεργασίας
Στέφανος Κουτσομπίνας
Επίκουρος Καθηγητής της Νομικής Σχολής
του Πανεπιστημίου Θράκης

Ο Προϊστάμενος της Α΄ Διεύθυνσης
Επιστημονικών Μελετών
Αντώνης Παντελής
Καθηγητής της Νομικής Σχολής
του Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου
Κώστας Μαυριάς
Ομότιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών